

TASPINAR

Ky.

İÇİNDEKİLER:

30 Ağustos:	O. Etemoğlu
27 Ağustos:	B. Türker
Çocukluk Çağı ve Çocukluğa Dair:	C. A. Kansu
Uyuyan Güzel Anneye:	C. A. Kansu
Gerçek Ağık:	Â. V. Şatiroğlu
Tezgâh Dokuduğun Odada:	İ. Z. Burdurlu
Nasrettin Hoca:	N. Erman
30 Ağustos:	R. Beşer
Şair M. Fevzi:	S. Gönçer
Eski Zamanlarda Yaşayış:	E. Â. Bakı
Kapı Ardına Asakeymuş Elegi:	O. Atılâ

AFYON
HALKEVİ DERGİSİ

SAYI: 126 - 127

Temmuz — Ağustos 1945

DOĞAN BASİMEVİ - AFYON

TASPINAR

Afyon Halkevi Dergisi

Afyon ve Çevresinden Yankılar Belirtmeğe Çalışır.

SAYI: 126-127.

Temmuz-Ağustos 1945.

30 AĞUSTOS

Cehan Etemoğlu

30 AĞUSTOS Türk milletinin şuurunda kökleşmiş bir tarih, hamlelerinde hız aldığı, faaliyetlerinde rehber edindiği bir gün..

30 Ağustos istibdada, hakarete, kötü düşünce ve inanışlara karşı hürriyete susamış bir milletin şahlanmasıyla başladığı asalet ve necabetini bütün dünya gözü önünde kabul ettirdiği gün..

30 Ağustos yalnız askerî bir zaferin tahakkuk ettiği bir tarih değil, çöktüğü kabul edilen Türklüğün ebedî haslet ve meziyetlerinin var olduğunu fiilen ve maddeten ilân ettiği gündür.

İnkılâp tarihimizde bu gün Türklüğün esatirleşen kahramanlığının en belîğ ifadesini taşımış olmak itibarile daima iftiharla yâdolunacaktır.

Biz 30 Ağustosla 6000 senelik şerefli bir maziye sahip olan varlığımızın çiğnenemeyeceğini, izzetinefsimizin ayaklar altına alınmayacağını, Tarihte Viyana kapılarına kadar uzayan bu milletteki ruh asaletinin, civanmertliğinin yok edilemeyeceğini, medenî dünya muvacehesinde milletimizin, diğer medenî milletlerden ayrı tabi tutulmayacağını fiilen isbat ettik.

Yine inkılâp tarihimizde bu gün bir başlangıçtır. Türk milleti 30 Ağustosları takip eden gayri askerî zafer günlerinde bütün dünyaya ilân etmiştir ki Türkler barışseverdir, medenîdir, inkılâpcıdır ve nihayet fedakârdırlar.

En kısa zamanda Yeni Türk Cumhuriyeti dünya çapında geniş ve önemli inkılâpları başarmağa çalışırken daima 30 Ağustosları yaratmış olmasından hız ve kuvvet aldı.

Kazandığımız zaferdeki manevî unsurların oynadıkları roller yapacağımız işlerde bizi takviye etti ve bugün bütün dünyanın gıpta ile seyrettiği iç ve dış durumumuzun sağlamlık ve dürüstlüğüne 30 Ağustosları yaratmanın verdiği güven sağladı.

Bu eşsiz zafer gününden sonra her bakımdan çetin imtihanlar geçirdik, hepsinde olgun bir millet olduğumuzu, daima hür ve müstakil bir kitle halinde yaşamağa hakkımız olduğunu isbat ettik.

Bugün Türk milleti icap ettiği anda daha muazzam 30 Ağustosları yaratmağa muktedir olmanın verdiği güvenle bugünü yaratanların aziz hatıraları önünde saygı ile eğilerek geleceğe itimatla bakmaktadır.

ÇOCUKLUK ÇAĞI VE ÇOCUKLUĞA DAİR

II

Dr. Ceyhan Atıf Kano

Gelişmesinde ve değişmesinde sonsuz bir itidal, sonsuz ve tanrısal bir âhenk vardır: âdeta, dünyayı ve çok kısa sürecek bu başlangıç çağını, iyice tatmak ve sonunda elden kaçıp gideceği için, iyice yaşamak ve ona derin ve çiçekli hâtıra mezarları kazmak ister. Büyük gelişmesi, hayranlık vericidir.

Doğduktan bir yıl sonra, boyunun iki misli ve ağırlığının üç misli artmış olur. Bir yıl sonra, dile âit ilk sevgiyi kazanmıştır; yine bir yıl sonra, dünyaya âit ilk sevinçli gezintiyi yapar, yürümeye başlar. Erginin ve yetişkinin hiç bir yılı içinde böyle engin ve şaşılacak bir değişme ve gelişme olamaz. Ergin, vücuduna âit kazandıklarıyla yaşar; çocuk ise, dünyaya âit sonsuz zaferler kazanır, kendi gelişmesini kendi yapar ve artsız-arasız dünyayı fethedebilmek ve asıl çocukluğun bilinmez cennetine girebilmek için, ustaca marifetler kazanır.

Çocuğun bu gelişme ve değişme gücü yanında erginlere üstün gelen bir başka gücü de vücudunun o kahramanca *savaşma gücüdür*. Bu savaşma gücünü, en belirmiş olarak çocukluk hastalıklarında görürüz. Çocukluğu kuşatan hastalıkların çoğu mikroplu ve bundan ötürü vücudun karşı savaşmasını gerektiren hastalıklardır. Çocukluk çağına hâs o bulaşıcı hastalıklar: kızamık, kızıl, boğmaca, difteri vs. hep çocukla hastalık arasında eşsiz bir cenkleşmeyi gerektirirler. Halbuki yaşlılık hastalıkları böyle midir? Gün erginliğe döndükten sonra insanoğlu vücudunun içinde gizli o kahramanca çarpışma gücünü kaybetmeye başlar. Erginlik ve yaşlılık hastalıkları çok kez yıpranma ve bozulma hastalıklarıdır. Bu hastalıklara karşı vücut hiç bir savaşa çıkmaz, bu hastalığı olduğu gibi kabul eder, vücut kendini bu hastalığa bırakır. Difteriye tutulmuş bir çocuktaki kahramanca savaşı düşünüyorum: onun bütün uzviyeti bütün canlılığı birdenbire bu küçük ama, düşman difteri mikroplarına karşı uyanır ve atılır. O küçük kalbi bu mikropların zehirleriyle sarsılınca çocuk işte en kahramanca

bir savaş içinde çarpışmaya başlar: bu ne ümitsizce bir savaştır? Bu bana âdeta büyük ordularla kuşatılmış çok vatansever bir bölüğün erkekce, mertce ve kahramanca dayanışını, hatta çok kez ileri atılışını hatırlatır. Ama çok kez bu kahramanca savaşın bir küçük çocuk kalbine çok pahalıya mal olduğu, bu küçük ve kahraman kalbin binlerce defa çarptıktan sonra, artık durduğu görülür. Ama burada hayatı elden bırakmamak, vücudu ve en sonunda insanın en yüce kalesini, kalbini düşmana teslim etmemek için çok içli, gözyaşartıcı ve ancak okadar yüce ve kahramanca bir Savaşma vardır. Çocuğun dış yapısına, yani onun vücuduna ve iç organlarına ait bu sonsuz gelişme, değişme ve savaşma gücü onun iç yapısında da göze çarpar. Burada bu eşsiz güçleri anlamak için çocuğun ruh yapısına bir parça göz atmak faydalı olacaktır. Çocuk doğduğu zaman ne yer-yüzüne ait, ne insan yaşayışına ait kendi ruh yapısı içinde hiç bir malzeme getirmemiştir. O, yeniden, o başlangıçtan, o kendinden dünyayı tanımağa, bize çok kolay geldiği halde çok güç olan bir şekilde dünyayı kendi emeğiyle denemeğe, yaşamağa ve en sonunda dünyayı ve insanları kendi denemeleriyle ve emeğiyle elde etmeğe çalışacaktır. Çocuk, ruh yapısı bakımından, örnek bir şekilde gelişir; ilkönce dünyanın dış yüzünü kavramağa çalışır: dünyayı görmeli, dünyayı duymalı ve dünyayı tatmalıdır. Bu ilk gelişmeler, bu ilk uyanışlar çok çabuk tamamlanır. Doğar doğmaz görür. Amma, renkleri ancak altı ay sonra seçmeğe başlar. Duyma için de bu böyledir; ilk duyma bir kaç günde tamamlanır. Ama, seslerden hoşlanma dördüncü ayda başlar. Bu bize çocuğun dünyayı tatmakta nekadar ağır ve ancak nekadar derin bir duygu ile ilerlediğini gösterir. Koku da, hızla ve fakat çok derin bir duygu ile gelişir. Çocuk bu ilk uyanıştan sonra dünyayı kavramak için bu ilk adımları attıktan sonra, kendi kendine ait bir başka adım atar: dünya ile ilgilenmeğe, çevresi ile ilgiler ve bağlar kurmağa başlar. Bu ilgilenmenin ilk örnekleri, çocuğun hareketleridir. Çocuğun hareketlerinde de bir gelişme düzeni, çok feylesofca bir itidal, bir deneme gücü vardır. O birdenbire çevreye atılmaz, o sonsuz bir şekilde dünyayı denemeyi sever. Bu yüzden onun ilk hareketleri, kandırıcı bir şekilde reflex hareketleridir. Meselâ emme, ağlama, ayak el oynatma gibi. Burada çocuğun insana öğretmek anlatmak istediği şey şudur: "Ben çevreyi yokluyorum. İyi yürümem ve dünyayı tanımam için ilkönce böyle küçük hareketlerle başlamak gereklidir."

Bu deneme ve ilgilenme çağından sonra, çocuğun ruh yapısı yeni bir aydınlığa yönelir: bu, artık dış dünya ile değil, çocuğun insanla ilgilenmeye alış-veriş etmeye başladığını gösterir. Bu ilgi, çocukta dili doğurur. Çocuk dili, millî dilin en sevimli, en ışıklı, en içli bir bölgesini yapar. Sonsuz buluşları, sonsuz uydurmaları, sonsuz mırıldanmaları içinde çocuk, millî dilde kendisine ait en güzel, en sevimli ve en neş'eli gıdaları bulur. Bu ne sevinçli bir uyanmadır. Dili sevmek ne güzel şeydir! Kim ilkokulda, okuma kitabında o sevimli Türkçeyi keşfettiği ve kendisine millî dilde sonsuz hazineler açıldığı zaman hayatının en mesut dakikasını yaşamaz? *Güzel Türkçe!* İşte o, ancak, bu güzel dili, onaltıncı ayda keşfedecek ve bundan böyle sevgili dilinin her yerini bol bol gezecektir. Çağdaş şairlerimizden *Ziya Osman Saba*, güzel bir şiirinde, çocukluğun millî dil ile olan ilgisini şöyle anlatır:

Bugün gibi hatırimda,
İlk gün, ilk ders, ilk hece,
Şiirler yazmak için öğrendiğim güzel Türkçe!

Dilin keşfedilişinden sonra artık çocuk kendi varlığının ve bizler için en meçhul bölgesine girer: düşünmeye başlar. Çocuk düşüncesi hiç bozulmamış, çok arı bir düşüncedir. Bu düşüncüyü anlayabilmek için, -anlayamayız çünkü çok esrarlı, bir orman gibidir- daha doğrusu, çocuk düşüncesi ile bir parça anlaşılabilmek için, biz, burada çocuğun kendi dünyasına girmek zorundayız: çocuğun kendi dünyası ise çok gerçek unsurlardan ve bu gerçek unsurlar karşısında çok hülyalı unsurlardan kurulmuş renkli ve içine güç girilir, girildiği zamanda sonsuz mesut olunan bir dünyadır. Bu dünyayı çok canlı varlıklar kuşatmaktadır: tabiat, insanlar, hayvanlar ve en sonra, masallar ve efsaneler!

Çocuğun kendi dünyası, içine kapanık bir dünya gibi görünür. Ama aslında çocuk kadar dış dünya ilgili ve bütün varlığını dış dünyadan aldığı duygular, izlerle kuran bir varlık tasarlanamaz. Ancak, çocuk dış dünyadan aldığı bu izleri çok değiştirir, âdeta tanınmaz bir hale getirir ve böylece, o, bu yüzden erginden keskin bir çizgiyle ayrılır ve bu dış dünyayı değiştirme gücüdür ki, çocuğu, ergin ve yetişkinle anlaşılamaz bir hale sokar. Bir kerre çocuk, varlığını kuşatan her şeyle dost görünür. Herkesin ezip geçtiği küçük bir ot parçasına, birdenbire ilgi gösterir. Çömelir ve güneş altında, uzun bir

zaman bu küçük otu inceler, o otun altından geçen bir karıncayı, karıncanın taşıdığı küçük bir taneyi seyrederek. Ota karşı duygusu, bu sefer, karıncaya yönelir. Acaba karınca nereye gidiyor? Artık burada karınca çok küçük bir böcek değil, çocuk için bir dost, âdeta küçük bir insandır. Böylece çocuk âdeta karıncanın ellerinden tutar onunla beraber çok küçük bir dünyayı dolaşmaya başlar. Karıncanın ayaklariyle kendi ayakları arasında büyük ve kaba bir ayrılık olduğu halde, karınca ile beraber çocukta sanki, karıncanın açtığı o ince yoldan yürür. Karınca ile beraber bir takım küçük tepeler aşar gider ve böylece o karıncanın mâcerasına bir dost gibi katılır ve çok duygulu bir şekilde kardeş karıncayı yuvasına kadar götürür. Bu yüzden çocukların hayvanlara karşı sonsuz bir ilgileri, sevgileri vardır. Bu dostça sevgi, bazan yine dostça bir vahşiliğe döner; burada çocuğu bağışlamalıyız. Çünkü o, tabiatın künhüne varmak ve kendi insanlığını zenginleştirmek için, biteviye araştırmak, biteviye tabiatı inceden inceye yoklamak zorundadır. Meselâ, bir çocuğun bir kaplumbağaya olan ilgisini düşünüyorum. Yaz günleri bir asma dibinde ona rastlar, burada ilk duygusu şu garip hayvana karşı içli bir sevgidir. Onu bir zaman, gözleri ile âdeta okşar, kaplumbağacık küçük dilini bir salkım tanesine uzattığı zaman, çocuk kaplumbağaya karşı daha derin bir sevgi duyar. Burada dostluk başlar. Bu dostluk, çocuğa aynı dünya sofrasında aynı dünya nimetini paylaşmak zorluğundan gelir. Kaplumbağa da üzüm yiyor. Bu ne kardeş sofrasıdır, bu nice cömert sofradır! Burada çocuğun düşüncesi âdeta mistik bir havada, *Yunus Emre*'nin sâf havası ile karışır. Her şeyin birbiriyle karışması *Yunus Emre*'nin şakıdığı gibi, insanın ot oluşu ve sonra yine, bitivermesi! Bu dünya varlıkları arasındaki sonsuz kardeşlik, çocuğu, sonsuz ölçüde duygulandırır. Ama, burada samimî bir vahşilik âdeta iyi kalpli bir şeytan çocuğa, bir başka kapı gösterir:

O araştırmak ve böylece kardeş saydığı bu dünyanın sırrını yoklamak arzusundadır. Bu pek vahşi bir araştırma olur: kaplumbağayı oradan oraya atar, taşlar ve en sonunda onu, taşlar altında ezerek, kabuğundan çıkarır. Kan içinde zavallı kaplumbağacık, şimdi çocuğa ne vermiştir? Böylece o ne kazanmıştır?.. Çocuk kaçır. İşte bu kaçışla bu en içli nedametle o, yeniden kendi dünyasına dönmüş olur

ve belki o gece çok korkulu bir uykudan sonra, sabahleyin, tekrar kendikendine dünya ile ve en çok hayvanlar ve bitkilerle kardeş olacağını vâdeder. Bu, çocukluğun en içli bir ânı ve belki en ebedî ve savaşılar kazanıldığı için en güzel bir ânıdır. Çocuğun dünyasına ise insanlar iki ayrı şekilde girerler: çocuk genel olarak insanları tanımayı arzulamaz, onun insanlara karşı büyük bir ilgisi yoktur. Bu niçin böyledir? Çünkü, çocuk kendine düşkündür, asıl insanı kendinde bulur. Bu yüzden kendini tanımak ve birtakım dış yollarla kendini geliştirmek ister. Bu, tabiatın çok eski bir kanunudur. Eğer çocuk erginlere baksaydı, o zaman kendini kaybedecekti. Fakat onda, doğuştan gelen o duygulu akıl, çocuğu insanlarla fazla ilgilenmekten kurtarır ve böylece çocuk, dünya içinde, insan oğlunu kendi içinde, doğrudan doğruya kendi aksinde bulur. Bir çocuğun, bir adama uzun uzun baktığını hiç gördünüz mü? Hiç, bir çocuğun sonsuz bir şekilde bir erginle ilgilendiğini gördünüz mü? O büyüklerle, olgun insanlarla kendileri için değil, doğrudan doğruya *Kendisi için* kendi varlığı için uğraşır. Bir sürü sorular sorar ve bu ilgi çok çabuk kesilir: o, insanlarla geçen dakikalarını boş geçmiş sayar ve hemen, tekrar kendi dünyasına atılır.

Burada anneliğin büyük bir hilesinden bahsetmeliyim. Eğer annelerimiz, bu büyük hazineyi, çocukluğa âit bu ebedî hazineyi keşfetmiş olmasalardı, çocukluğa çok güç girecekler ve belki kendileriyle çocukları arasında, tabii ilgiden ileri giden o büyük ve aşk dolu ilgiyi kuramayacaklardı. Anneliğin büyük keşiflerinden biri masallardır. Masallar, çocuklar için, anneler tarafından yapılmış bir cins anahtardırlar. Bu masallar iki yönden çocukluğa hizmet ederler: bir kerre, bu yolla annelikle çocukluk arasında hiç yıkılmıyan bir köprü kurulmuş olur ve bu köprüden artsız-arasız anne kalbille çocuk kalbi sarmaş dolaş olarak geçer. Masalların ikinci ve en önemli hizmeti; bize çocukluk çağını, çocukluğun tazeliğini ve neşesini vermiş olması, bir de çocuklara kendi dünyalarına âit bir bölge bahşetmiş olmasıdır. Gerçekten masallar, çok aydınlık bir şekilde bize *çocukluğu*, çocukluğun saflığını, çocukluğun zekâ ve duygu kuvvetlerini tanıtırlar. Beri yandan, çocuk masallarda kendi iç dünyasını bulduğu için bozulmaktan ve kendi yaratılışının dağılmasından kurtulur. Bu masallar dünyasına girip yerleşir ve bu havada kendi ruhunun sâf bir şekilde canlanıp geliştiğini sevinçle ayırdeder.

Şimdi çok önemli bir alana giriyoruz; "*Çocukluk*," dediğimiz bu altın çağın ölümsüz özellikleri nelerdir? Yani, hayata karşı nasıl bir duruştur ki, çocukluğu ebediyyen bu kadar güzel ve bu kadar hür yapar? Çocukluk çağının en ölümsüz özelliklerinden biri, ilkönce çocuğun müthiş bir *müşahedesi* olmasıdır. Daha yakında; çocuğun dış dünya, tabiat, hayvanlar ve eşya ile ilgilerinde belirttiğimiz gibi, çocuk çok taze ve canlı duygularıyla, kendisini kuşatan her şeye çok derin bir ilgi ile bakar. Bu taze ve verimli müşahede, onda çocukluğa âit bilgilerin zenginliğini yapar. Çocuğun bilgisi bir bakıma gerçek bilginin ta kendisidir. Bu bilgi, yaş ilerledikçe kaybolur ve dağılır ve ergin insan *gerçek bir bilgi yerine*, sonradan edinilme ve yapmacık bir bilgiyle yaşar. Çocuğun bilgisi, gerçek bir bilgidir; çünkü o, kendine ait, kendine yarar şeyleri öğrenir, dünyasına ait herşeyi tanımıştır ve sonsuz bir iştihâ ile kendi dünyasına ait ne varsa tanımak ister.

Çocukluk çağının ikinci ölümsüz özelliği: çocukluğun sonsuz bir *yaratma hayatı* içinde geçmiş olmasıdır. İnsan hayatının hiç bir çağında, böyle bir yaratma çalışması yoktur. Dehâ bu bakımdan, insanın çocukluk çağının devamıdır. Çocuğun yaratması çok çeşitlidir: bu yaratma, çok gerçekçi olabildiği gibi, muhayyile alanına girince çok ülkücü de olabilir: o şehirler, ordular, köyler, devletler, gökler... yaratabilir. Yaratması sonsuz bir sınır içinde gelişir.

Çocukluk çağının üçüncü özelliği: bu çağın sonsuz bir aşka kapılmış olmasıdır. Bu âdetâ, beşerî aşkın derin bir örneğidir. Bu aşkta, çocukluğa ait bütün kardeş ve düşman unsurlar birleşir. Bu aşk çok değişici bir aşktır, ama bu değişme dışarıdan olur, içeride kaynama halinde bu aşk sürüp gider ve çocukluğa tam rengini verir.

Çocukluk çağının dördüncü ve en önemli ölümsüz özelliğini çocukluğun *sonsuz bir unutma* içinde gelişmesi yapar. Gerçekten, bütün bir hayat sevincinin kaynağı hep bu unutmadır. Bu hâfızaya âit bir unutmadan çok, çocuğun kendi kalbine âit bir unutmadır. Çünkü, aslında çocuğun hâfızası çok zengindir ve çocuk kendine yaşayışına âit bütün geçmiş şeyleri çok iyi hatırlar. Ancak, burada onun, *unuttuğu* şeyler başından geçenler değil, *kalbinden geçen şeylerdir*. Bu yüzden çocukluk bağışlayıcı bir çağdır. Çok kolay affeder ve çocuk bütün suçlarını, bu affetme duygusu içinde işler. O bağışlayıcı olduğu için, bağışlanacağını sanır ve çok kez bu yüzden, yanılır.

27 AĞUSTOS ZAFERİ

Yirmi yedi ağustos, o Zafer günü
Bir daha yükselmişti ordumuzun ünü,
O gün düşman ordusu olmuştu payımal
Çünkü askerin başında Mustafa Kemal,
Çünkü Türk evlâdı büyük Şef'in yanında,
Hârikalar yarattı harb tehlikesi ânında,
Çünkü 27 ağustos oldu hakkın zaferi
Ve Türk milleti yükseldi o mes'ut günden beri...

Afyon Milletvekili
Beş Tüken

Çocukluğun bu ölümsüz özelliklerini kısaca ortaya serdikten sonra, şimdi, çocukluğun dünya edebiyatına neler verdiğini düşünüyorum. Birçok batı romanlarında çocukluk büyük bir yer tutmuştur. En güzel romanların çekirdeği böyle bir çocukluktan beslenir. Şiirler için de bu böyledir. En güzel şiirlerini, dünya şâirleri, çocukluklarını düşünerek yazmışlardır. Çok daha ileri gideceğim, milletlerin ve yer-yüzünün hayatında büyük işler görmüş büyük insanlar, çocukluk hatıralarını kaybetmedikleri ve çokkez, ruhlarının en gizli yerinde ebedî bir çocukluk yaşayıp gittiği için, bu kadar iyi ve ölümsüz şeyler yapmışlardır. Böylece onlar, ölümsüzlüğün çocukla bir olduğunu âdetâ anlamışlardır.

İnsan, bir kerre bu ebedî çağın zenginliğine dalınca söz uzayıp gidiyor. Bütün dünya gibi, Afyonkarahisar'ında da zaman geçiyor; öyle ise, şimdi çocukluk için son bir söz söyleyip, tekrar yaşamaya devam etmemiz gerekiyor: mademki böyle, biz ancak çocukluğu sevmiş, çocukluğu denemiş ve çocukluğa inanmış ulusların iyi bir insan yaşayışı, hür ve kardeşçe bir insan yaşayışı kurabileceklerini söyleyelim. Ve iyi bir geleceğin iyi bir çocukluktan, böyle çok zengin bir çağdan sonra sonra doğacağına inanalım! Aslında, bu gerçeği, bir dünya şâiri, yüzyıllarca önce şu üç kelimeyle çok güzel ve derin bir şekilde ifade etmiş değil mi:

Çocuk insanın babasıdır...

ŞİİRLER

Geçen sayımızda, şair arkadaşlarımızın "ÜLKÜ," dergisince bastırılan şiir kitaplarını haber vermiştik. Bu sayımızda da, adı geçen dört şiir kitabından, gelişi-güzel seçtiğimiz birer parçayı okuyucularımıza sunuyoruz:

UYUYAN GÜZEL ANNEYE TEZGÂHDOKUDUĞUN ODADA

Anne, bahar geliyor uyansana,
Çık, altın bir eşikte bekle beni,
En güzel tilsimleri buldum sana,
Koklayabilmek için nefesini.
Yeni açmış şu erik, hatırlatır:
Bana ağaçları çok sevdiğini.
Sevginle mi ıslanmış şu sonsuz kır?
Otlara bırakmışsın gözlerini.

Gül, güzel annem benim, benim rüyâm,
İçimden çiçekli bir yol var sana,
Senin yerine biraz ben uyusam,
Anne bahar geliyor, uyansana!
Bağbozumu Sofrası - Ceyhan Atuf Kansu

Tezgâh dokuduğun odada
Çıkrık olayım,
Sarayım, sarayım çilelerini;
Yılları hazmeden bir insan gibi
Bulayım, bulayım özlenen yeri.
İplik olayım, topan olayım
Ne çıkar, tıraşında kopan olayım
Beni ellerinle kalbino ula...

Tezgâh dokuduğun odada
Türkü olayım.
Dilinden gönlüne akan olayım
Feerinden akşamına bakan olayım
Uyut gözlerinde kirpiklerimi.

Tezgâh dokuduğun odada,
Mekik olayım,
Koşayım, koşayım ruh yollarında;
«Masır» larla dolayım
Göz nuru döktüğün o nakışlarda
Katmer katmer açıp, son bir nefesle
Gene ellerinde sensiz kalayım.

Tezgâh dokuduğun odada,
Düşündüğün diyar olayım,
Sereyim önüne bahçelerimi,
Gür gür fışkırsın gür filizlerim
Göğüs geçirdiğin dudaklarımda

Meyve olayım, fidan olayım,
İplik boyadığın meydan olayım,
As dallarıma arzularını

Tezgâh dokuduğun odada
Kumaş olayım
Renk renk bezeneyim hünerleriyle;
Cefacı dilber, ak ellerinde
Gidip pazarlarda satılayım,
Köşeden köşeye atılayım.

Toprak İnsanları - İbrahim Z. Burdurlu

GERÇEK ÂŞIK

Bir ulu ağaçtan bir yaprak düşse,
O anda acısın duyar, iniler.
Katlansa acıya, sâkince geçse,
Esen rüzgârlara uyar, iniler.

Bu aşkın meyinden içipte kanan,
Gendeki başını sevdâya salan,
Yarından ayrılıp gurbette kalan,
Geçen günlerini sayar, iniler.

Çağlayıp akıyor bakarsın suya,
Yağan yağmurlardan zevk duya duya,
Geçer dolaplardan, yeter arzuya,
Başını çarklara koyar, iniler.

Dağlar çiçek açar, VEYSEL dert açar
Derdine düştüğüm yâr benden kaçar,
Gerçek âşık olan kedinden geçer,
Derdini âleme yayar, iniler.

Deyişler - Âşık Veysel Şatıroğlu

NASRETTİN HOCA

Ey kendi halinde, sâde fakat ulu,
Ey alçak tahtı gönlümde kurulu,
Tanrının ölümsüz-şen kulu ihtiyar,
Ey bahtiyarlar bahtiyarı bahtiyar!

Hiç kalır yanında o eski düğünler,
Hayatın eşsiz bir efsaneye bedel,
Uzun bir zincirin birbirinden güzel,
Altın halkaları geçirdiğin günler.

Adını anıp ta hafiflemiyen kim,
Ey koca Nasrattın, hür gemisi Nuh'un
Üç buutlu gökte bunaldıkça ruhun,
Gönlümüze uğra, beraber gülelim.

Yine eğilir mi dersin ufkumuza,
Barış günlerinin ak çiçekli dalı?
Sen, ey Akşehir'de geçen sulh masalı,
Muhayyilelerde bitimsiz ol, uza!

Gülmek doyarsa bu yalan dünyada,
O sâf neşesile gülmek çocukluğun.
Uçuyor hâfıza uzak bir rüyada,
Ah Hocam, o kadar belli ki yokluğun..

Yeşil - Nüzhet Erman

30 AĞUSTOS

Eşini kaydetmedi tarih böyle bir günün,
Bu günü yaratanlar! Şeref sizin, öğünün..
Yirmi altı Ağustos, dokuz yüz yirmi iki
Sabahında başlayan o büyük taaruz ki,
Müstevlinin aşılmaz sandığı siperleri
Yerle yekşan ederek kazandı zaferi..
Bu zafer, zaferlerin ebedî şahikası,
Başlıyan akınların kesilmedi arkası:
İlk hedefi şafakla gösterdi ulu Ata
Ve gür sesi aksetti Sakarya'dan Fırat'a:
"Ordular! Hedefiniz Akdenizdir ileril.."
Bu sesi duyan Mehmet kalır mı bir ân geri?
Ordu, Sakarya gibi, Fırat gibi coştı da,
Boğdu kana susayan düşmanlarını suda..
Bugün; yokluk içinde yaratılan şanlı gün,
30 Ağustos bayram; 30 Ağustos: düğün..

Rıza BEŞER

EDİP ALİ BAKI'ya:

ŞAİR M. FEVZİ HAKKINDA

SÜLEYMAN GÖNÇER

TAŞPINAR dergisinde ve ayrıca broşür ile hayat ve eserle-
rini yayınladığınız Afyon'unuzun değerli şairlerinden *Meh-
met Fevzi* hakkındaki değerli araştırmalarınızda belirttiğiniz gibi
onun hayatından daha zengin bilgileri zaman verecektir.

İşte o zaman; yardımından bir parça.... Müzedeki Kadı sicilleri-
ni Afyon Tarihi için tararken bulduğum M. Fevzi'nin hayatını aydın-
latan bilgileri aşağıya alıyorum:

«Mehmet Fevzi'nin babası hacı Osman efendidir. Afyon'un bü-
yük hayır sahiplerinden Kadı Abdullah'ın Kadınlar pazarında yaptı-
rıp gelirler sağladığı Sıbyan mektebinde muallimdir. Osman ef. elinden
mütevelli tarafından muallimliği alınmış iken tekrar almak üzere bu-
lunduğu sırada Hicrî 1193 de vefat ettiğinden muallimlik oğlu M.
Fevzi'ye Karahisar Naibi Ahmet Hulûsi ef. arzile tevcih edilmiştir.
16/Muharrem/1194 (Milâdî 1773 sene).

Biraz sonra aynı vakfın mescidinde hatip ve Devirhan'da olan
Mehmet Fevzi ef. Sıbyan muallimliğinden 5 akça, hatiplikten 3 ve
devir okumadan da 1 akça almaktadır.

1196 da Mehmet Fevzi ef. ehliyyet ve istihkakına mebni cuma
ve bayram günlerinde şehrin en büyük camisi (Ulu cami)de vâiz ve
nâsih tayin edilmiştir. Daha önceleri bervechi arpalık Karahisarı
Sahip kadısı bulunan ve bu tarihte Şeyhul-İslâm olan Es'ad efendi
zade Mehmet Şerif ef. şairimizi iyi tanımaktadır. Bu vazifeye onun
işaretiyle tayin edilmiştir.

Mehmet Fevzi efendinin bu suretle babasının yerine muallimi
sıbyanlıkla hayata atılmış olduğunu öğrenmiş bulunduğumuz gibi ha-
yatının son demlerinde de Karahisarı Sahib Müftüsü oldu. 15 Mu-
harrem 1227 (Milâdî 1812)de bu vazifesine tayin edilmiş ve ancak
6 ay kadar hizmeti fetvada bulunmuştur. Aynı senenin Recep ayı
başlarında vefat ettiğinden yerine müfti zade Ali ef. Karahisar müf-
tüsü oldu.

Bu malûmatın esasını teşkil eden berat vs: suretleri aynen veya
hulâsa olarak sunulmuştur.

Sicil: 56 Metin: 87

Özü.

«Medinei Karahisarı Sahib de vaki Abdullah kadı bina eylediği mektebi şerifte yevmî beş akça vazife ile muallimi sibyan olan Osman halife hizmeti lâzimesinde bir türlü kusuru yok iken vakfı mezburun âyan ve mütegalibeden mütevellisi iradı vakfın mecmuunu kendoye hasretmek zûmiyle ciheti mezkûru oğlu Seyit Hasan üzerine berat ettirüp mektebi şerifin tatiline badi olmakla merkur Osman Halife yine kendi üzerine berat ettirmek esnasında fevt olup yerine erbabı istihkaktan oğlu Mehmet Fevzi halife zikrolunan mektebi şerifte muallimi sibyan olup yevmî beş akçaya mutasarrıf olup vakfın ruhu ve devamı ömrü devletim için düaya müdavemet göstere tahriren fi sadisi aşer min şehri muharrem sene erbea ve tis'ine ve elf.»

Sicil: 56 Metin 123

Özü.

«Kadınlar pazarında Abdullah ef. camisine hatip, devirhan olmak için üç akça hitabet, bir akça devirhanlık hizmeti Elhaç Hafız Mehmet bin Elhaç Osman efendiye tevcih beratı Cemaziyel Ahir 1194»

Sicil: 56 Metin 194

«Ulucami vâizliğine erbabı istihkaktan ve ülemadan Mevlânâ Mehmet Fevzi zide ilmühu her veçhile mahal ve müstehak olmağla Karahisarı Sahip nâibi İsa ef. arzı ve Şeyhul İslâm Mehmet Şerif ef. işaretiyle tevcih beratı 9 Cemaziyelahir 1196»

Sicil: 62 Metin: 71

«Müfti Fevzi efendinin inha mektubudur.

İzzetmeab Mehmet Fevzi ef. huzuruna bâdesselâm inha olunur ki Medinei Karahisarı Sahip Müftisi Osman ef. fevt olup hizmeti celileyi fetva hali ve senin ehliyet ve istihkakın ba arz malûm olmağla işbu 1227 senesi muharremül-haramın evasından Medinei merkurmede iftaya tarafımızdan sana izin verilmiştir. Gerekir ki istifta olundukta esahhı ekvali eimmei Hanıfeye aleyhimurrahmet-ül beriyye ile ifta edüp kütübü mutebereden nakli sarıh ve imzalarında Medinei Karahisarı Sahip Müftisi olduğunu tasrih eylesin vesselâm.

Sicil: 62 Metin: 94

«İzzetmeab Müfti Zade Ali Ef.

Bâdesselâm inha olunur ki Karahisarı Sahip Müftisi Mehmet Fevzi efendinin fevti ba arz inha ve senin liyakat ve istihkakına mebni me'zoniyetin istid'a olunmaktan naşi hizmeti celilei fetva tarafımızdan sana ihale ve tevcih olunmuştur. Hadi aşer Receb 1227,,

Ba Mührü Ömer Hülûsi»

Özü.

Şeriye Sicillerine Göre
Meçhul Halk Tarihi:

Afyon'da Eski Zamanlarda YAŞAYIŞ

— 36 —

EDİP ÂLİ BAKI.

Üç Asır Evvel Afyon da Ticaret âlemi İçinde...

Bir Tütün Dâ'vası

«Filasıl İznigmit "İzmit," sükkânından olup halen müsafiret tarikile Medinei Karahisar Sahibde Osman Paşa hanında sakın rafiülkitab Mehmed Beşe ibni Habib efendi Mudurnudan Salih bin Mehmed ve Milâs sükkânından Mehmet bin Ahmed mahzarlerinde üzerlerine dava ve tahriri kelâm edüb tarihi kitab gecesini han mezburda vaki sakın olduğum odamın kilidini Mezburlar kırub içinde iki batman miktarı duhanımı ahzeylediklerinden duhani mezbureyi merkurunun sakın olduğu odaları içinde buldum. Sual olunub takrirleri tahrir olunmak matlubumdur didikde gibbessual mezburlar cevaplarında filhakike tarihi mezbur gecesini mezbur Mehmet Beşenin odasının kilidi kırılub odamızda iki batman miktarı duhan bulundu. Dühanı mezbur merkur Mehmed Beşenin olduğu malumumuzdur ve lâkin bizler kırmadık ve ahzeylemedik diyu inkâr ile mukabele idicek duhanı mezbur Mehmet Beşenin olduğu bitvihum ikrar ve itiraf etmeğin duhanı mezbureyi merkur Mehmed Beşeye teslim tenbih ve hükm berle işbu bit-taleb ketbolundu. Sene: 1083

NOT: Türkiyeye tütün (1660) yıllarına doğru girdiğine göre, Afyona da süratla geldiği anlaşıyor. Yani (1672) yılında Afyon da Türkiyede, tütünü ilk evvel içen memleketler arasında bulunuyor.

Tütünden alınan vergi hakkında.

Veçhi tahriri temessük oldurki; Beratı padişahile mutasarrıf olduğum Anadolu dühan emniyeti mukâtaası uhdemizde olmağla işbu bin yüz kırk dört senesinin martı iptidasından kırk beş senesinin martına varıncaya değin nefsi Karahisarı Sahibe dahil olan tüccar taifesinin getirdükleri dühanın gümrüğü yine medinei mezbur sakınlarından Ebe zade Ahmed Beşe nam kimesneye on dört kuruşa iltizamen vermişimdir. Oldahi veçhi meşruh üzere iltizamı mezburu kabul etmeğin merkur yedine işbu temessük verildi. Sene temamina değin tarafımızdan ve tarafı ahardan müdahale olunmaya. Fi sene 1144

Elfakir Eddai Ahmet Mutasarrıfı Mukataai Mezbur.

“Kapı Ardına Asakoymuş Eleği...”

OSMAN ATTILÂ

— Bu türküyü pek seven Ceyhun Atıf Kansu'ya —

Bu bir Afyonkarahisar türküsünün adıdır. Çevrede çığrılmakta olan türkülerin mâna itibariyle, güfte bakımından, en kuvvetlisi olduğu muhakkak. Sazla çalınan birçok türkülerin besteleri uzaktan-yakından birbirlerine benzerler. Fakat bu türkünün bestesi hiç birine benzemiyor ve beste bakımından da ayrı bir özellik daha taşıyor. Bu kısmını yetkililere bırakarak, -türküdeki mâna özelliklerini, birçok ince dokuyuşları belirtmeğe başlayabilmek için- türkünün bütününe görelim:

Kapı ardına asakoymuş eleği

Genç kızların bekârlardan dileği

Anasının möhör gözlü meleği...

Aman yârim, evleriniz ner(e)d(e)-olur?

Eller sarar, yüreğime dert olur.

Yeni çıkmış kestanenin dalına,

Beni koymadılar kendi hâlime,

Kimseler düşmesin böyle zâlime

Aman yârim, evleriniz nerdolur?

Eller sarar, yüreğime derdolur.

Yol üstüne kurakoymuş cıkrığı,

Oyun havâsına bükür ipliği

Anasının bir tanecik kekliği...

Aman yârim, evleriniz nerdolur?

Eller sarar, yüreğime derdolur.

Dam başına asakoymuş kalbırı

Bekârları yatağından kaldırı (r)

Bu dert bizi iflâh etmez, öldürü (r)

Aman yârim, evleriniz nerdolur?

Erler sarar, yüreğime derdolur. []*

Bu 4+4+3 lü türkünün tamamını okuduktan sonra şimdi de bazı mısralar üzerinde duralım: birinci mısra mâlûm; ikinci mısra ile

Genç kızların bekârlardan dileği

çocukluktan kurtulan genç kızların «dileği»- belirtilmekte.. Bu, orta kıymette bir mısra. Bu parçada asıl özellik şu; HALK dehâsının harikulâde bir teşbihi ile karşılaşılıyor... Düşünün bir kere: “Göz üstüne,, neler söylenmemiştir?.. Dîvan şiiri, halk şiiri onun için neler demedi, neler koşmadı? Âhu göz'den tutunda badem göze, cellât göze (çeşm-i cellâd), yeşil göze, elâ göze.... kadar sayısız benzetişler okuduk ve dinledik. Gerçekten göz; gerek dîvan, gerek halk ve gerekse son çağ şâirlerimizce epeyce övülmüş, çok şeylere benzetilmiştir. Ama, bu türküdeki benzetiş, hepsinin üstünde, hepsinden ayrı, tamamen halk dehâsının eseri... Halk söyleyince böyle söyleyor:

Anasının “möhör gözlü,, meleği!..

gerçekten harikulâde bir benzetiş değil mi?.. (**)

İkinci parçadaki şu mısra, bütün insanlar için, müşterek bir telli sözü değil midir: hangimiz tesadüf ve engellerin acısını çekmedik, çekmiyoruz?.. Onun için, pek doğru bir söz. Ana ve babanın evleneceklere koyduğu mecburiyet için söylenmiş bu sözde, insanlığın da hakkı var:

Koymadılar beni kendi hâlime...

Meselâ, üçüncü parçada; gelin olacak, yavuklu bir kızın hayâlî ifade edilmektedir. Evlerimizde sokak (cümle) kapısı ile odalar arasındaki yer çok serin olur. Gergef işleyen kızlar, iplik bükten içleri ateşli yavuklular hep bu serin yerde çalışırlar. Bir tarafları evlerine doğruysa, diğer tarafları kapıya doğrudur.. Onun için

Yol üstüne kurakoymuş cıkrığı

deniliyor ve yavuklu bir kızın, kendi düşününde oynayacağı havayı «hayâl ettiği» anlatılmak isteniyor:

Oyun havâsına bükür ipliği;

Anasının bir tanecik kekliği...

Gelelim son parçaya: ihtirası pek güzel ifade eden şu söz

Bekârları yatağından kaldırı (r)

çok samimî ve çok lirik bir mısra değil de nedir?..

Bu parçanın üçüncü mısraı; çok tekrarlanmış, bir çok türkülerde

yer almış bir söz. Kullanılmış olmasına, çok söylenmesine rağmen insanlığın iç sızısı olduğundan mıdır nedir? Burada da terütaze, burada da yepyeni ve orjinal görünüyor:

Bu dert bizi iflâh etmez, öldürü (r)!

Türkünün (nakarat)ı da ayrı özellik taşıyor. Bir kere; halk şiirlerinde olduğu gibi, halk türkülerinde de kelimeler birbirine vurularak söylenir ve böylelikle hem vezin, hem de kafiye bakımından imkânlar kazanılmış olur. (Nerede olur) la (dert olur) un kafiyeleşmesi gerek. Halk, (nerede) deyemez. (Nerde) der. Böyle olunca (nerde) nin sonundaki (e), kelimedenden sonra gelen sesli harfe yerini terkeder ve böylelikle yeni bir kelime meydana çıkarır: nerd-olur? Ve kafiye eksiksiz, tamamdır: derdolur!...

İkinci özellik mânâda: üç mısra söylüyor, dayanamıyor ve soruyor:

Aman yârim, evleriniz nerd-olur?

yalvarmasında haklı, çünkü:

Eller sarar... yüreğime derdolur

Bu güzel türkünün, bu oyun havasının çığrılışında da başka bir özellik var, demiştik. Doğrudur: Bir başka yazımızda söylediğimiz gibi [***], Afyonkarahisar'da çığrılan türkülerde heceler uzatılmaz. Yani «alaturka» dan gelen bir tesirle kelimeler, hassatan kafiye ve kafiyeleşmelerin son heceleri uzatılmaz. Buna karşılık, uzatmayı önlemek için bazı kelimeler tekrar edilir. Nitekim (..... eleği...) diye uzatmak için (kapı ardına asa asa koymuş eleği) demek suretile (asa) kelimesi tekrarlanır. Böylelikle, hem mısra kuvvetlenmiş, hem de (asa) kelimesinin sonundaki (a) uzatılmamış olur.

Çevremizde çığrılmakta olan türküler derlemeğe ve incelemeğe devam etmek azmimiz, halk dehâsına inancımızın kesinliğinden geliyor!..

[*] Bu güzel türküyü ek olduğu pek belli olan bir beyit daha var; ama ek olduğu belli, çünkü, bu lirik türküyü böyle bir beyit yakışmıyor, Bakın:

Dam başına asakoymuş kazanı
Biz severiz meyhanede gezeni!

meyhanelerde, yüzyıllardanberi gazeller iniyor; meyle ve sâkiler övüle övüle bitirildi. Bu beyiti hangi «ayyaş» çalgıcı ve okuyucu bunu eklemişse hâta etmiştir... Halk şiirlerinde ve halk türkülerinde meyhanelerin övgüsü ya yoktur, ya pek azdır. Böyle bir lirik türkünde ise çok münasebetsizdir! Bundan dolayıdır ki bu «ek» i türkünün dışında sayıyor, türküyü aykırı buluyorum.

[**] Vaktile «TAŞPINAR» da yayınlanan «Çil Ahmet türküsü» nde de möhür teşbihi vardır.

[***] ÜLKÜ dergisinin (97) ci sayısı: Afyonkarahisar'ından bir-kaç türkü.. (Açıklama Yazısı)

Bugün çıkmakta olan Halkevleri dergilerinin listesi

Ü L K Ü : ANKARA.

Derginin Adı	Çıkaran Halkevi
Başpınar	Gaziantep
Çorumlu	Çorum
Doğuş	Kars
Erciyaş	Kayseri
Fikirler	İzmir
Gediz	Manisa
Görüşler	Adana
Halkevi	Eskişehir
Halk bilgisi haberleri	Eminönü
İnanç	Denizli
İnan	Trabzon
Karadağ	Diyarbakır
Kara elmas	Zonguldak
Kaynak	Balıkesir
Konya	Konya
Ondokuz Mayıs	Samsun
Taşpınar	Afyon
Türk Akdeniz	Antalya
Ün	İsparta
Uludağ	Bursa
Yenitürk.	Eminönü

İmtiyaz Sahibi: A. Sami Onur. Neşriyat Mü. Yahya Akın

Yazı İşleri Müdürü : Edip Âli Bakı,

Yeri : Afyon Halkevi.

Basıldığı Yer : Afyon Doğan Basımevi

TÜRK TARİH KURUMU

Korum Adı: TÜRK TARİH KURUMU
Sicil No: 255.7.2/24/800123
DERGİLER TAŞPINAR 112-127 (1944-1945) Markası: MARKASIZ
Bulunduğu Yer: Konusu:

